

Regionalne konsultacije s novinarima: Instrumenti za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji

Sarajevo, Bosna i Hercegovina
29. septembar 2007.

Organizatori konsultacija bili su Fond za humanitarno pravo, Istraživačko-dokumentacioni centar i Documenta, u suradnji s Udruženjem BH novinari, Nezavisnim društvom novinara Vojvodine, Nezavisnim udruženjem novinara Srbije, Međunarodnim centrom za obrazovanje novinara (Hrvatska) i Međunarodnim centrom za tranzicionu pravdu (ICTJ). Učestvovao je 31 novinar, uvodničari skupa bili su Nataša Kandić (Fond za humanitarno pravo, Srbija), Vesna Teršelič (Documenta, Hrvatska) i Mirsad Tokača (Istraživačko-dokumentacioni centar, BiH), a moderatori Nerma Jelačić (BIRN BiH) i Rade Radovanović (TV Avala, Srbija). O skupu su izvijestili Beta i Agencija VranjePress.

Regionalni pristup je posebno važan u izvještavanju o ratnim zločinima.

Jako važno da u ovom regionu jedni druge podržavamo i da je jako bitan regionalni pristup u izvještavanju o ovakvim temama, kao što je izvještavanje o ratnim zločinima, zato što su ljudi koji su ratovali na ovim prostorima, koji su bili u vojskama, žrtve ratnih zločina, iz ovih zemalja ili imaju familiju u onoj drugoj tamo zemlji, ili su krvno povezani, ili imaju prijatelje. Zbog toga je jako važna i profesionalna solidarnost u regionu. (Borka Rudić, Udruženje BH novinari, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Možemo mnogo da uradimo i tako što nećemo na neki način novinarski priznavati granice među nama, nego ćemo ići, jedni drugima davati informacije, pisati onako kako su ti zločini činjeni u jednoj, drugoj, trećoj sredini i iz jedne, druge sredine. (...) Možda bi moglo da se prave nekakve ekipe, pa ako su u Beogradu pronađena tijela i tamo su neki generali koji su to naredili, a na Kosovu su žrtve ili ne znam, onda bi možda mogli da pravimo na regionalnom nivou nekakve naše male novinarske ekipe, pa da to istražimo i onda da objave svi. (Nadira Avdić Vllasi, Radio televizija Kosova, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Za plasiranje tranzicione pravde u medijima potrebno je obezbijediti podršku urednika.

Ne možemo nikada govoriti samo o novinarima i nema njihove inicijative u redakciji, koliko god su oni korektni i da žele da se razotkrije istina i sve, ako nemaju podršku svojih šefova. (...) Ako je privatni medij, mogu vas začas udaljiti bez ikakvih problema. (Nadira Avdić Vllasi, Radio televizija Kosova, Regionalne konsultacije sa novinarima, Sarajevo, BiH, 29.oktobar 2007.)

Novinari imaju mogućnosti da istražuju, ali nemaju mogućnosti da to plasiraju. To je ovde bilo ključno pitanje, kako sve to emitovati. Moj prijedlog bi bio da se ide sa pismom javnim servisima, da probamo kod urednika dobiti potvrdu da to žele, da će oni to emitirati i ići na ove manje televizije, na lokalne televizije, jer se u malim gradovima one gledaju. (Borka Rudić, Udruženje BH novinari, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Novinarska udruženja moraju se razračunati sa svojim članovima koji su širili ratnohuškačku propagandu.

Što se tiče kažnjavanja novinara za ratnohuškačku propagandu, iluzorno je očekivati da će se to desiti. Ako se to nije desilo u zadnjih 15 godina, onda će vjerovatno prije Veljko Kadijević odgovarati za Vukovar nego novinar. (Hrvoje Zovko, Hrvatska radio televizija-HRT, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Kasno je da se sudi novinarima. Ili, može li se suditi novinarima kada glavni pokretači zločina i zločinci na ovim prostorima nisu osuđeni? (...) Ja sam više sklona tome da se novinarska zajednica mora na bazi etičkih principa razračunavati sa prošlošću i svojim kolegama koji su radili u toku rata. (...) Ko je od novinarskih udruženja isključio nekog svog člana iz udruženja zbog toga što je nečasno radio u toku rata. (Borka Rudić, Udruženje BH novinari, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Suđenja za ratne zločine imaju veliki efekat čak i kada kazna nije adekvatna počinjenom zločinu.

Mi novinari smo, pre svega, jako često skloni da suđenja i za obične i za ratne zločine gledamo kao na utakmicu. Razlika je velika. U utakmici na kraju samo rezultat je važan. U sudskom procesu, nije samo veličina kazne sve što se meri. Konkretno, u Ovčari je ipak nešto postignuto, a to je da je nesumnjivo utvrđeno da je izvršen jako težak zločin i to niko neće moći da spori, bez obzira na visinu kazne za Mrkšića ili Šljivančanina ili oslobađanje Radića. (Dejan Anastasijević, nedeljnik Vreme, Srbija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Učesnici su bili podijeljenog mišljenja da li je javnost zainteresirana za temu ratnih zločina.

Mislim da u Srbiji nema problema za pisanje i izveštavanje o ratnim zločinima, ali da to više niko neće da sluša, pa smatram da treba na neki način senzibilizovati javno mnjenje. (Bojan Tončić, slobodni novinar, Srbija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Mislim da je ključno da se ne složimo sa kolegama koji misle da je tema ratnog zločina jednostavno prevaziđena, da narod više ne želi da sluša tu temu. Smatram da mediji jednostavno nisu tu da bi slijedili narodni ukus i da bi pokušavali da utole glad sa nekim novim temama. Mi smo jednostavno ti koji moraju tu temu nametnuti kao primarnu, bez obzira na to šta nas u tom trenutku opterećuje. (Petar Komnenić, nedeljnik Monitor, Crna Gora, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Ne može tržište uništiti ove priče. Ja mislim da nijedno tržište ne može uništiti jednu jaku priču iz rata ili neku jaku činjenicu iz rata. Apsolutno, u to me niko ne može ubediti. (Mirsad Tokača, Istraživačko-dokumentacioni centar, BiH, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Veoma je važno govoriti jezikom činjenica. Najveći problem je što javnost nema dostupne činjenice o zločinama niti o procesima u Hagu.

Mi upravo imamo problem zbog toga što nemamo činjenice. Naprosto, do javnosti ne dolaze činjenice kakva je presuda, zbog čega je takva. (...) Hrvatska televizija je javna televizija i ona zaista ne može potpasti pod to da ratni zločini naprosto više nisu u modi. Vi ste plaćeni i vi naprosto u najmanju ruku to morate raditi. (Eugen Jakovčić, TV Jadran – emisija Cenzura, Hrvatska, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Javnost prima informacije o ratnim zločinima na jedan način ako idu iz informativnih programa i na drugi način ako idu iz dokumentarnih programa. A što bismo mi rekli: „Hajdemo praviti toplu ljudsku priču.“ To ima mnogo veći efekat nego, recimo, informativna priča. I da kad govorimo o ratnim zločinima, samo je bitno da govorimo o činjenicama i jezikom činjenica. (Mira Lolić-Močević, Radio-televizija Republike Srpske, BiH, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Ratni zločini nisu tema o kojoj treba da se piše suprotstavljanjem stavova već novinari moraju nedvosmisleno da ih osude, jer je njihova obaveza da poštuju ljudska prava.

Pošto novinari prave istoriju, ja mislim da moraju da imaju svoj stav i da odgovaraju za svoj stav. Ukoliko je pogrešan, ratnohuškački ili ne znam kakav, moraju za to i da odgovaraju. (...) Nemamo pravo na ratno huškanje, nemamo pravo na govor mržnje, nemamo pravo na pozivanje na ubistvo. To onda nisu standardi profesije, već je to prosto poštovanje građanskih i ljudskih prava. (Senka Vlatković, B92, Srbija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Uvek kažem kada se radi o zločinu da se tu ne sme biti neutralan, zato što postoji žrtva. Mora se biti pristrasan i mora se biti na strani žrtve. To je moralna obaveza, a ne samo profesionalna. Da sam napisao tekst u kojem sam žrtvi silovanja i napasniku dao potpuno isti prostor, i puštam čitaoca ili gledaoca da sami donesu zaključak, tako nešto bi nezamislivo. (...) Presumpcija nevinosti ne obavezuje učesnike u javnoj raspravi. Ona obavezuje učesnike u sudskom procesu i novinare koji ga prate i tu je tačka. (Dejan Anastasijević, nedeljnik Vreme, Srbija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Ja mislim da jeste važno uvek pokazati jednu i drugu stranu priče i imati jednog i drugog sagovornika, jednog i drugog u nekom sukobu, jer niko nema monopol nad istinom. Nikad ne znamo kad smo zapravo pogrešili. (Igor Mekina, Dnevnik, Slovenija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Potrebno je napraviti zajedničku bazu podataka na internetu koja će olakšati rad novinarima.

Pa možda nije loša ideja i nekog internet sajta, da na kraju krajeva napravimo neku zajedničku bazu podataka koja će olakšati rad nama novinarima, da bude vidljivo tih dvadeset ili sedamnaest, petnaest ili već koliko godina rada svih organizacija, i nas svih koji smo se ovde

bavili tom temom. (Dinko Gruhonjić, Beta/Radio Deutsche Welle/Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Srbija, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Jedna od stvari o kojoj biste mogli razmišljati jeste sakupljanje informacija koje postoji u nevladinim organizacijama ili vašim individualnim arhivama. I čak i ako tužioci ne urade ništa sa tim materijalima, bilo u Hagu, Beogradu ili Sarajevu, sakupljanje tog materijala i njegovo prezentovanje putem nezvaničnog izveštaja ili internet sajta, može biti način iniciranja odgovornosti za one manje opipljive zločine i stvari koje tužioci ne mogu uvek direktno da povežu sa ratnim zločinima. (Caitlin Reiger, Međunarodni centar za tranzicionu pravdu, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)

Novinari svih javnih servisa u regionu mogu organizirati proizvodnju jedne zajedničke emisije o tranzicionoj pravdi koja bi se emitirala u svim zemljama regiona.

Da se formira jedan novinarski pul sa ciljem da organizuje i realizuje recimo jednu emisiju mesečno. (...) samo upakuje i to je ta emisijica koja se u dogovoreno vreme iz centra emituje i mi je preuzimamo. (...) Tu će biti i ono što je vezano za ratne zločine, one priče koje često ostanu po strani, ne stignemo da ih ispričamo, sve što je vezano za ratne zločine i što tog meseca ima težinu i zaslužuje da uđe u taj jedan mali spektar, magazin. (Gordana Petrović, Radio televizija Srbije-RTS, Regionalne konsultacije s novinarima, Sarajevo, BiH, 29.septembar 2007.)